

Sicole

Les definixhants ârtikes

Cwè çki c' est d' ça po ene biesse ?

(response a fé discovri pâzès scolîs) ; po les balter : c' est l' contråve di l' ârtike nén definixhant.

Li definixhant ârtike singulî e walon

Li definixhant ârtike est l' minme po l' omrin et l' femrin dins l' pus grande pårt del Walonreye.

* Nameur / Lidje (+ Nâwinne-Nassogne) + rifondou walon : **li**

*i fât prinde **li** tins / i fât rmete **li** vatche e stâve*

* Ârdene (di Mâmdêy a Sint-Houbert - Djimbe) : **lu**

*i fât prinde **lu** tins // i fât r'mète **lu** vatche o stâve*

* Roman payis (+ Tieraxhe) : **lë**

*ë faut prinde **lë** tins / ë faut r'mète **lë** vatche au stauve*

* Coûtchant walon (Nivele-Tchâlerwè-Cerfontinne) + rifondou walon : **el**

*i faut prinde **el** tins / i faut r'mète **el** vatche a l' estaule*

(coinreçmint : **il** : *i faut prinde **il** tins / i faut r'mète **il** vatche a l' istaule*)

Dins l' Basse Ârdene (Bastogne-Ârvaye-Bive), li femrin, c' est « la »

* avou come omrin : **lu** (câzu pattavâ)

*i faut prinde **lu** tins // i faut r'mète **la** vatche ou staule*

* avou come omrin : **lë** (Bietris-Bouyon)

*i faut prinde **lë** tins // i faut r'mète **la** vatche ou staule*

Spotchaedje do definixhant ârtike

Come di djuste, li definixhant ârtike si va spotchî s' il est metou padrî ene voyale :

Po l' omrin, c' est l' veur totavâ l' Waloneye

Dji n' a nén **l'** tins ; c' est **l'** fi del mayoresse ; ci côp ci, dandjreus k' c' est **l'** Mârcel ki pasrè ; gn a yeu èn accidint avou **l'** camion del laitreye

MINS, e Coûtchant walon, on pout scrire l' apostrophe padvant :

*Quand **'l** batch est vûde, **èl** pourcha grougne.*

Divwers pol côp ki vént

1. Pocwè « definixhant ârtike » (e walon) et nén « *article défini* » ? / 2. Pol femrin : sayîz d' trover les rîles di spotchaedje po : Nameur-Inguezêye, Torebây, Ambli, Libin-Bive / 3. Sayîz d' sawè kimint k' ça rote e gâmès, e tchampnwès, e picârd / 4. Et cwè, po les ôtes lingaedjes etrindjirs ki les scolîs cnoxhèt (francès, neyerlandès, portuguès, rûsse, arabe) ?

Eciclopedeye :

Les telescopes

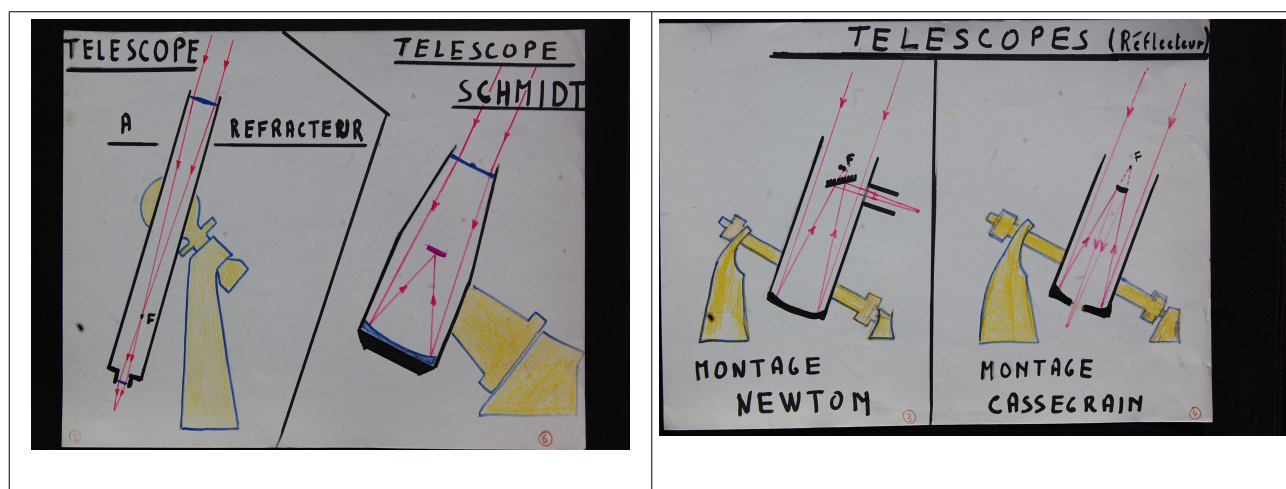
Definixha : a trover pa les scolîs

Sôres di telescopes

Telescopes ouyreces : on waite li stoelî avou ses ouys

* às lintiles

* å muroe (troes montaedjes : Schmidt, Newton, Cassegrain, dandjreus almand, inglès u francès)

Telescopes éndjolikes : on eredjistere les imådjes, et les corwaitî a si åjhe.

Telescope robotikes : on l' pout moenner did lon (metans di Lidje, dabôrd ki l' telescope est e Tchili u e Marok).

Belès Letes : sicrijheu e walon

Robert Boxus

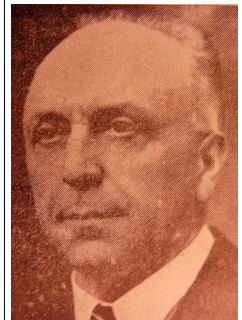
Robert Boxus a skepyî a Mouhå li 8 d' avri 1891. I бага a Viyé-l'-Bouyet e 1905, a Nameur e 1908, pu a Brussele e 1939. I mora e 1961.

Come waloneu, il est cnoxhou, aprume, come diccionairî. Mins i scrijha eto des arimeas, des romans, des pîces di teyâte et des pîces pol radio.

I voet dins les livreyes di Hu les gazetes e walon "Li Clabot" eyet "Li ptit Lidjwès" et lzî evoyî ses prumîs scrijhaedjes (avou l' accint d' Lidje) e 1904 (il aveut 13 ans).

Pu i scrît avou l' accint d' Nameur (1908-1914). C' est po ça k' i serè rprins dins l' Antolodjeye des powetes walons namurwès.

Après, i boute pol walon a Nameur et a Hu. C' est lu k' ahive li Cavo hutwès. Et scrire "Histoire de la littérature wallonne au pays de Huy".

(pus di
racsegnes sol
Wiki walon)

Goliate

Tchîpåd et Tchîpene sont deus moxhons d' Hu ki n' reyussixhèt nole covêye. Pinsant esse emacralés, i vont trover on vî oujhea k' on lome Goliate. I lzî dit k' c' est pask' i n' maçnèt nén bén leu ni. I lzî mostere les nis d' sacwants ôtes oujheas.

- Vinoz, diha-t i Goliate ; gn a cial e lere, adlé nozôtes, on ptit roytea. Nos rwaitrans kimint k' i s' î prind po s' ni.

C' esteut on mamé oujhea, ossu vif ki roumaxhe avou des grands noers ouys, on ploumaedje di keuve batou, avou ene bele pitite ribetcheye brune cawe, ki les mouwêve. Goliata el houca et, après lyi aveur prezinté Tchîpåd et Tchîpene, i lyi dmanda po oizeur admirer l' lodjisse, k' i meteut djustumint a s' fin.

- ly, tchîpta Tchîpåd, c' est on ni ki ravize ene bole di moirseas (?) fou mzeure.

- C' est djusse, diha Goliata. Il est télmint bén maxhî dins les cayets d' totâtoû k' on n' l' aporçût nén. C' est l' ovraedje d' èn ârtchiteke ki sint vni les afwaires d' â lon, sav, ça ! Herez on pô vosse tiesse e li dvins-ouve, pâ rond trô k' i n a la, et vos vieroz k' i n' est nén tourné britch brotch.

Tchaeke a s' toû, Tchîpåd et Tchîpene ribatît l' âdvins do ni do roytea.

- Il est netmint flotchté, dijhî i. C' est come on ptit paradis wice k' i fwait petoye et wice k' on est pâ Bén a houte pol plouve.

- I n a co des ôtes oujheas ki fjhèt leu ni sol minme fôme. Li tchîtachaf, tenoz, bastixh divins on spès bouxhon u l' ôte ene dimorance ki saetche après. L' âdvins est wârni d' soye, di linne, di poyaedjes, tot Bén texhou, et minme tot Bén feutré eshonne. I n a co l' pîmaye et l' mônî ossu, k' vos n' kinoxhoz motoit nén.

Dins: "Gôliat'", Editions Mosa, Hu, 1949, 143 pp. (p. 12)

Tchanson

Dandjî d' nolu

		<i>Cåzaedje et muzike : Jean-Pierre Vervier ; Tchantaedje : Gilberte Mattina ; Plake : Foû voye des « Droles di lodjeus » ; rischoûtåve so l' Aberteke (pådje Jean-Pierre Vervier, site:rifondou.walon.org)</i>
---	---	--

I. *Dji n' a nén dandjî d' vos po ployî mes mousmints / Alez, djans ! vos m' alez torade fé rater m' trén / Saetchant ses deus valijhes, ele ravizéve Popeye / Cåzu septante-cénk ans, et co todi abeye / Et sins minme si rtourner, bénvite, les Guiymins / Si famille féve les cwanses d' awè do tchagrin / Ele aléve picotant, on paket dins tchaeke mwin / S' arestant cial et la po rispoizer ses rins.*

II. *Dji n' a nén dandjî d' vos, dai, monsieu l' controleu / Leyîz la mes afwaires, dj' end a k' po on cwårt d' eure / Li hôme est foû del veye ; on dit k' c' est on tchestea / Wice ki les vîs djouwèt å bordjoe, å lexhrê / Mi dji hai tot çoula, come di woeyî on moirt / Dji n' inme ki les fimes wice k' on s' bate et k' on dschind / « Po ene pougneye di biyets », dj' l' a veyou co traze feyes / Dji vzel racontreu bén, mins vo m' la ariveye.*

III. *Dji n' a nén dandjî d' vos, binamêye infirmire / Dji frê bén mi tote seule, leyîz la mes afwaires / Sôrt(ixh)ant foû di s' valijhe troes botayes di bon vén / Dischinda-st el bele plaeece po s' prezinter âs djins / « Bondjoû, messieurs, mesdames, mi ptit no, c' est Souzon / Åreut i moyén k' on m' dene on tire-boutchon ? » / Tos les vîs åtoû d' leye, tot tûtlant les botayes / Tchantént « Cuzén Bebert » avou des vwès d' sôlêyes.*

IV. *Dji n' a nén dandjî d' vos, diha-t ele å docteur / Adon k' ele si vudive on grand vere di likeur / Ki c' esteut bea d' veyî, dansant e vestibule / Les kékes vîs ki rviként, et taper leus pilures / Li curé, bresses e l' air, åreut bén tchoûlé / Li ki s' rafiive di tertos ls eterer / Di les vey si djoyeus, k' avént l' air decidés (?) / Endè pierdeut, dit-st on ses pâters, ses âvés.*

V. *On n' a nén dandjî d' vos, repetént tos les vîs / Tchaeke feye k' on politike vineut po s' fé veyî / Vos n' avoz måy rén fwait cwand nos vs dinéns nos vwès / Nos n' avans pus fiyate ; ... (?) alez è / Po-z esse seur (?) d' awè ene plaeece, vos atraprîz l' froyon / Si vos polîz bén seur fé vôte les peyons / Dji vs dene l' acertinance, n' estant pus bon a rén, / K' nos n' dinrans nén nos vwès po onk ki n' nos vât rén.*

VI. *Dji n' a nén dandjî d' vos, diha-t ele å crocmoirt / Ki sayive di plaecî si pus bea corbiyård / ... (?) si t' saveus come dji t' hai / Si dji n' mi ratneu nén, dji t' evoyreu bouler / O ! c' est bén l' prumî cōp ki dji di-st on laid mot / Dijha-t ele tot s' vudant on ptit vere di porto / Elle ataca-st a rire ; ele ravizéve Popeye / Ele n' aveut pus nou dint, mins hagnive co el veye.*